לך לך

א. בפרשתנו מסופר ע"ד שלש מזבחות שבנה אברהם אבינו: (א) ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו[1], (ב) ויבן שם מזבח לה' ויקרא בשם ה'[2], (ג) ויבן שם מזבח לה'[3]. וביארו חז"ל[4]: ג' מזבחות בנה אחד לבשורת א"י ואי לקנינה ואי שלא יפלו בניו. כלומר, שכל אחד מג' מזבחות אלו בנה אברהם לשם ענין בפ"ע[5]: הראשון, שנבנה לאחר דיבור השם אל אברם „לזרעך אתן את הארץ הזאת"[6], הי' „לבשורת א"י": המזבח שבנה סמוך לעי הי' לשם תפלה[7] „שלא יפלו בניו בעי"[8]; והמזבח השלישי, שבנה לאחר קיום ציווי ה' „קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה"[9], שעי"ז „זכה בה"[9], הי' „לקנינה" (של א"י)[10].

רש"י בפירושו על התורה מביא תוכן דברי המדרש בנוגע לשני המזבחות הראשונים — על הפסוק „ויבן שם מזבח" (שנאמר בפעם הראשונה) מפרש „על בשורת הזרע ועל בשורת א"י", ועל „ויבן שם מזבח" השני כותב „נתנבא שעתידין בניו להכשל שם על עון עכן והתפלל שם עליהם" — אבל בנוגע למזבח השלישי (לאחר ציווי ה' „קום התהלך בארץ גו'") סתם רש"י ולא פירש כלום.

הטעם שלא פירש רש"י כהמדרש[11] שהמזבח השלישי הי' „לקנינה" — יש לומר: דברי המדרש הם להשיטה[12] שע"י הליכת אברהם לארכה ולרחבה „זכה בה" (שעל ידי הילוך קנה)[13], ולכן מתאים לומר שמזבח זה הי' „לקנינה"[14]; ואולם, לפי פרש"י על התורה, בפשוטו של מקרא — לא הי' בהילוכו של אברהם

---

1) יב, ז.

2) יב, ח.

3) יג, יח.

4) ב"ר (פרשתנו) ספל"ט.

5) כמ"ש במפרשי המדרש (פירוש המיוחס לרש"י. מת"כ. פי' מהרז"ו. ועוד).

6) כמ"ש בת"א יב, ח „(ויקרא) וצלי". וכ"ה לכמה ג' בהמשך דברי המדרש (ראה ב"ר הוצאת תיאודור). וביל"ש עה"פ (הובא במהרז"ו. ע"ש).

7) המשך הלשון בב"ר שם.

8) יג, יז.

9) לשון המת"כ לב"ר שם (ע"פ ב"ר עה"פ — ראה לקמן הערות 12, 13).

10) ובב"ר לא נקט כסדרם של הפסוקים, כי „איידי דבעי לפרש מעשה דיהושע (שבעי) קודם נקט ועשאו אחרון" (פי' המיוחס לרש"י לב"ר שם. וראה גם יפ"ת השלם, פי' מהרז"ו ועוד).

11) ומה ששינה רש"י במזבח הא' והוסיף (והקדים*) „על בשורת הזרע" — ראה מפרשי רש"י (גו"א. הואיל משה (באר היטב). שפ"ח. משכיל לדוד. ועוד).

12) בב"ר ספמ"א (וכן בב"ב ק, א) דעת ר' אלי־עזר. ולהעיר שבעל המאמר בב"ר פל"ט הוא ג"כ ר"א [ואת"ל דר"א בן שמוע (בב"ר שם) הוא המשך ללפני זה — לכאורה בעל המאמר הוא ר"א החנא].

13) כ"ה לפי המת"כ לב"ר. ועד"ז בפי' מהרז"ו. וראה יפ"ת (השלם) לב"ר שם (ועוד), דאתי גם לדעת חכמים שם. וראה תו"ח ב"ב שם ד"ה משום חביבותא. כוס ישועות ויפה עינים שם. ואכ"מ.

14) וראה גם תיב"ע עה"פ (ובלקו"ש חט"ו ע' 101 והערה 16 שם). רמב"ן יג, טו (ע"ד הדרש כו', וכהמשכו: וע"ד הפשט כו'). ובש"ך עה"ת מפרש, דויבן שם מזבח הי' „כדי להחזיק בה". ע"ש.

---

*) כ"ה בדפוסי רש"י שלפנינו, דפוס שני דרש"י וכמה כת"י רש"י (שתח"י). ובדפוס ראשון וכמה כת"י רש"י (שתח"י) נאמר „על בשורת א"י לפני „על בשורת הזרע".

הם לארכה ולרחבה משום קנין הארץ, וכסיום הכתוב עצמו „קום התהלך גו׳ כי לך אתננה״ – לשון עתיד, היינו שה־הליכה היא רק לסמן את אורך ורוחב הארץ שהקב״ה עתיד ליתנה לו[15]. וא״כ אין לפרש שמזבח זה בנה „לקנינה״.

אבל טעמא בעי: מאחר שנחית רש״י לבאר הטעם של כל אחד משני המזבחות הראשונים שבנה אברהם – מדוע לא ביאר טעם על בנין מזבח השלישי?

ב. לפי פשוטו יש לומר:

לאחרי שפירש רש״י כי אברהם בנה מזבח עבור הבשורות טובות – „בשורת הזרע״ „בשורת א״י״ – שוב אין צורך לחפש טעם אחר על בנין המזבח השלישי, כי כמפורש בקרא בנה אותו אברהם לאחרי שנתבשר בשו״ט[16] „כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך עד עולם, ושמתי את זרעך כעפר הארץ גו׳״ – היינו כו״כ ברכות וענינים טובים, הן בבשורת א״י והן בבשורת הזרע[17], ששמע אברהם בבשורה זו דוקא, שלא נאמרו בבשורה הראשונה*[17] – ומובן מ־אליו שבגלל בשורות נוספות אלו בנה אברהם מזבח מיוחד לה׳.

אמנם ביאור זה דחוק הוא מפני לשון הכתובים: „ויבן שם מזבח״ משמע, שבנין המזבח הי׳ שייך להמקום שנבנה בו. וע״ד שמצינו בשני מזבחות הראשונים – ש(גם) בהם נאמר „ויבן שם מזבח״ – ש־היו „שייכים״ וקשורים עם מקום בניי־תם[18]: המזבח הראשון, שהי׳ „לה׳ הנראה אליו״, בנאו אברהם „שם״ דוקא, כי ב־מקום זה נראה ה׳ אליו[19]; ומזבח השני

15) וראה בארוכה לקו״ש חט״ו ע׳ 204 ואילך, שמוכח בכ״מ בפרש״י שלדעת רש״י בפירושו עה״ת לא נקנתה א״י לאברהם (ולא – בכלל – להאבות), משא״כ לדעת המדרש וע״ד ההלכה. וראה גם לקו״ש ח״כ ע׳ 131 ואילך.

16) יג, טו־טז.

17) ולכן אף את״ל שאין מקום לבנות מזבח על חזרת בשורה עוה״פ (ראה יפ״ת השלם לב״ר שם, כב) – בנדו״ד שנתוספו כאן פרטים, ופרטים עיקריים, ה״ז כמו בשורה חדשה. ובדפוס ראשון וכת״י רש״י (שתח״י), ישנה אריכות בפרש״י עה״פ (יג, טז) ע״ד בני ישראל, שאינה בפרש״י לפנינו, וז״ל: ושמתי את זרעך כעפר הארץ שיהו מפוזרין בכל העולם* כעפר המפוזר ועוד שאם אין עפר אין בעולם אילנות ותבואה כך אם אין ישראל אין העולם

*) ובכת״י הנ״ל: מפוזרין מסוף העולם ועד סופו . . כך יקהו ויפלו כל כו׳.

מתקיים שנאמר והתברכו בזרעך אבל לימות המשיח משולין כחול שמקהה שיני הכל כך יפלו ויקהו כל העולם שנאמר ולו יקהת עמים. וראה גם פרש״י שבהערה 25.

17) ולכמה מפרשים (ריב״א וחז׳ ופי׳ מהרי״ק על פרש״י – יג, יד), מש״כ רש״י (שם) ש„הי׳ הדבור פורש ממנו״ (מאברהם) ורק כאן נאמר „וה׳ אמר אל אברם״ – כי לפנ״ז (בפסוק יב, ז) „לא הי׳ מאריך עמו כ״כ בדברים״.

18) ועד״ז הוא בשאר המקומות בתורה שנאמר „ויבן שם מזבח״ וכיו״ב (ראה וירא כב, ט. תולדות כו, כה. וישלח לג, כ. לה, ז), שבכולם בא הכתוב להדגיש שהי׳ ענין מיוחד במקום ההוא, שלכן בנה המזבח שם דוקא.

19) אלא שרש״י מפרש „על בשורת הזרע ועל בשורת א״י״, לשלול הפירוש שבניית המזבח היתה ע״ז שנראה אליו ה״י (רמב״ן, צידה לדרך ואוה״ח יב, ז). אבל גם לפרש״י ה״ז שייך לבשורת הזרע ובשורת א״י שנתבשר כאן („לזרעך אתן את הארץ הזאת״), ולא למש״נ בתחילת הסדרה „ואעשך לגוי גדול״. וראה מפרשי רש״י שבהערה 11. באר מים חיים (לאחי המהר״ל) שם, ח. מלאכת הקודש על פרש״י. יפ״ת שבהערה 17. ואכ״מ.

*) והטעם י״ל, כי לא מצינו שבכל פעם שנגלה ה׳ לאברהם בנה מזבח – ראה לדוגמא ריש (וסוף) פרשתנו. וראה מפרשי רש״י שבפנים ההערה (ב־סופה).

נבנה „שם", בסמיכות לעי, כי נבנה (כ־פרש"י) מטעם ש„נתנבא שעתידין בניו להכשל שם כו' ו(לכן) התפלל שם עליהם"[20];

ואת"ל שבנין מזבח זה (השלישי) הי' בגלל הבשורות טובות שנתבשר קודם בואו לחברון [ומה שבנה המזבח בחברון דוקא, הוא רק משום שזהו המקום שאליו בא לאחרי קיום ציווי הקב"ה[21] (בבשורת הארץ) „קום התהלך בארץ גו'"*[21]] — אין שום שייכות, לכאורה, בין טעם בניית המזבח למקום זה דוקא; והכתוב הרי מדייק „ויבן שם מזבח"?

ע"ד הפשט יש לבאר הקשר דמזבח זה למקומו, כי זה הי' המקום הראשון בארץ ישראל שבו נתיישב אברהם אבינו בקביעות. שהרי עד אז הי' אברהם במצב של „הלוך ונסוע"[22], „וילך למס־עיר"[23], ורק בבואו לחברון התיישב ב־ארץ, כמ"ש[3] „וישב באלוני ממרא אשר בחברון" (וכמסופר לאח"ז, שאברהם ישב שם כ"ה שנה[24]). ובמילא מובן, שזהו המקום המתאים להודות להקב"ה על „בשורת (התיישבותו — קבע ב)א"י".

אמנם עדיין אין הענין מתיישב כל צרכו (בדרך הדרש). כי את"ל שמזבח זה (השלישי) בא (רק) על הבשורות „כי גו' לך אתננה גו' ושמתי גו'", הו"ל להדגיש (עכ"פ — לרמז) בהכתובים שבנינו הי' בסמיכות ובהמשך לשמיעת הבשורות; אבל בלשון הפסוק מודגש ההיפך, ה־הפסק והשהיי' שבין בשורות אלו לבנין המזבח — „ויאהל אברם ויבא וישב גו' (ורק אח"כ) ויבן שם מזבח לה'"[25].

ולכן מסתבר, שבנין המזבח הי' (גם) ענין בפ"ע, בשייכות להתיישבותו בעיר חברון[26].

ג. ויש לומר הביאור בזה:

אמרו חז"ל[27] „סימן נתן לו הקב"ה לאברהם שכל מה שאירע לו אירע לבניו", מעשה אבות סימן לבנים, וכמ"ש הרמב"ן[28] ד„כולם (כל מעשי האבות) באים ללמד על העתיד כי כאשר יבוא המקרה לנביא משלשת האבות יתבונן ממנו הדבר הנגזר לבוא לזרעו", ואולי י"ל, שמעשה האבות הוא סימן, גרם[29] ל־

---

20) ובזה מתורץ ג"כ — מנ"ל לרש"י (בפשש"מ) שמזבח זה הי' שייך וקשור עם נבואה זו (שלכאורה פירוש זה רחוק מדרך הפשט) — כי דוקא עפ"ז מובן דיוק הלשון „ויבן שם מזבח", שבניית המזבח היא בשייכות למאורע שאירע שם דוקא (ראה גו"א (וראה גם רע"ב) על פרש"י כאן).

21) אבל ראה אברבנאל כאן: שעם היות שאמר ית' לאברם קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה הנה הוא בענותנותו לא עשה כן כו'. וראה גם לקו"ש ח"ז (ע' 81, 86) שכ"ה לפרש"י (יב, ד) ש„וישב" כאן הוא ל' עכבה.

*21) להעיר משל"ת עה"ת הנ"ל הערה 14.

22) יב, ט.

23) יג, ג.

24) פרש"י וירא כא, לד.

25) דאם בא להדגיש שזה הי' אחר קיום ציווי ה' „קום התהלך בארץ גו'", הו"ל להכתוב להדגיש העיקר „וילך אברם גו'", ולא (רק) „ויאהל אברם" (וראה ש"ך עה"ת שם).

ולהעיר שבדפוס ראשון דפרש"י שם יג, יח איתא „ויאהל אברם, שחזר לאשתו כשראה שאינו מוליד פירש ממנה כיון שאמר לו הב"ה ושמתי את זרעך חזר לה". — אבל ליתא בשאר הדפוסים וכת"י (שתח"י).

26) להעיר ממדרש הגדול פרשתנו יג, יח — הובא לקמן בפנים סעיף ח.

27) תנחומא פרשתנו ט. ועד"ז בב"ר פ"מ, ו.

28) פרשתנו יב, ו. וראה שם יב, יו"ד. יד, א. תולדות כו, א. וישלח לב, ד. וראה גם בהנסמן בהערה 63.

29) וע"ד שמצינו בנוגע לסימני טהרה וטומאה דבהמה, ד„הסימנים הם הגורמים הטהרה והטומאה

מאורעות הבנים. ועפ"ז בענינו, מזבחות אלו שבנה אברהם הם ההכנה ונתינת כח לעבודת הקרבנות[30] (של בני ישראל) ע"ג המזבח במשכן ומקדש.

וזוהי נקודת הטעם שבנה אברהם שלשה מזבחות – כי ב„מזבח" של ה־„בנים" מצינו ג' פעולות וענינים, ש(ה־„סימן" ו)נתינת הכח להם הם שלשה מזבחות אלו שבנה אברהם.

וההסברה:

בנוגע לענינו של מזבח אמרו חז"ל[31] – „מזבח, מזיח ומזין מחבב מכפר", כלומר: מזיח גזירות[32] (רעות מעל ישר־אל[33]): מזין, בזכות הקרבנות העולם נזון שהקרבנות באין מן המזון וגורמין לו ברכה[33]; מחבב את ישראל אל אביהם[33]; ומכפר עונות[32].

ארבעה דברים אלו מתחלקים, בכל־לות, לשלשה סוגים: א) „מזין" – השפעת מזון לעולם, ב) „מזיח ומכפר" – ביטול ענינים בלתי רצויים מעל ישראל (גזי־רות ועונות). ג) „מחבב את ישראל אל אביהם".

והנה, חלוקה כזו של „ארבעה שהן שלשה" אנו מוצאים גם בחלוקת הקר־בנות (על המזבח) למיניהם – שה־רמב"ם[34] מחלק את הקרבנות ל„ארבעה מינין, עולה וחטאת ואשם ושלמים", ואי־לו במדרש[35] מצינו שמחלקם לשלשה – „עולה שלמים וחטאת". ומובן שאין כאן סתירה, כי חטאת ואשם תוכנם אחד*[35], שניהם באים לכפרה.

ועפ"ז יש לומר, ששלש פעולות הנ"ל שבקרבנות מכוונות כנגד שלשה סוגים אלו שבקרבנות[36]:

שלמים, שיש בהם אכילת בעלים, הם כנגד זה שהמזבח (קרבנות) „מזין" את העולם, דכשם שהבעלים זוכים באכי־לתם זו (שהיא אכילה גשמית, מזון הגוף) על ידי הקרבת קרבן לה', כך „בזכות הקרבנות העולם נזון";

חטאת (ואשם) שבאו לכפרה – היינו „מזיח . . מכפר";

והעולה, שהיא כליל לה', ענינה ל„חבב ישראל אל אביהם"[37], ובלשון ה־מדרש[38], ש„העולה נקרבת לכבוד הקב"ה בלבד אבל השלמים והחטאת בעד (כ־נגד) עצמנו", כלומר, השלמים והחטאת באים (בעיקר?, גם?) לתועלת המקריב (או בשביל קבלת מזון, או כדי לבטל ענינים בלתי רצויים), משא"כ העולה

(אבל בסימני עופות וסימני חי' לגבי חלבה זה רק הוה סימן (המברר) איזהו הטהור ואיזה היא החי')" – צפע"נ על הרמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"א ה"א. וראה לקמן ע' 117 הערה 17.

30) ואף שגם יצחק ויעקב בנו מזבחות, כנסמן לעיל הערה 18 (וראה פרש"י בלק כג, ד „אבותיהם של אלו בנו לפניך שבעה מזבחות כו'"), יש בהם „סימן לבנים" משלהם. ולהעיר שבמדרשים הנ"ל (הערה 27) מפורש הענין דמעשה אבות סימן לבנים רק בנוגע לאברהם – „סימן נתן לו הקב"ה לאברהם שכל מה שאירע לו אירע לבניו", ומפרט כו"כ דברים שאירעו לאברהם ואירעו עד"ז לבניו.

31) כתובות י', ב.

32) ל' הגמ' שם.

33) פרש"י שם.

34) הל' מעשה הקרבנות פ"א ה"ב.

35) מדרש תדשא (הנק' ג"כ ברייתא דר"פ בן יאיר) פי"ב. ס' רזיאל המלאך (בשינויים קלים).

*35) ראה גם רמב"ן פרשתנו טו, ט.

36) ראה באופן אחר קצת – חדא"ג מהרש"א כתובות שם. והמבואר בפנים הוא ע"פ המדרש תדשא.

37) להעיר שעולה דורון הוא – זבחים ז, ב.

38) מדרש תדשא וס' רזיאל המלאך שם. ע"ש.

*) הובאו קטעים מפרק זה בס' הרוקח בתחלתו. הגהמ"י הל' יסוה"ת פ"ב.

באה רק „לכבוד הקב"ה בלבד", ועל ידה מתחבבים ישראל אל אביהם שבשמים[39].

ד. ויש לומר, ששלש פעולות הנ"ל ישנן, בכללות, בכל קרבן, כי בכולם יש שלשה ענינים: א) זריקת הדם ע"ג המזבח; ב) אכילת כהנים ובעלים (וגם בקרבן עולה – עורה לכהנים[40]); ג) גילוי שכינה – האש שירדה מן השמים ו„אכלה" את הקרבנות[41] (ובכללות יותר – מה שמקום המזבח הוא בביהמ"ק, בלשון הרמב"ם[42] „בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות"):

חלק הקרבן הנאכל (ושייך) לכהנים ולבעלים – מרמז על פעולת „הזנת העולם", כנ"ל;

זריקת הדם ע"ג המזבח היא היא הפועלת כפרת[43] העונות וריצויין (שזה כולל ריצוי על כל ענינים בלתי רצויים);

וגילוי השכינה שבקרבנות (האש שיורדת מן השמים, ובכללות, זה שהמזבח הוא בבית המקדש, „בית לה'") מורה על חביבותם של ישראל[44], ועד „כדרך שבא לראות כך בא ליראות"[45], שכל התגלות זו היא בשביל ישראל עם קרובו.

ה. ידוע שעבודת הקרבנות נקראת בשם „עבודה" סתם[46], משום שבה מתבטא כללות הענין דעבודת השם.

ומזה מובן, דכשם שבקרבנות ישנם ג' הענינים הנ"ל – כמו"כ הוא בנוגע לכללות הענין דעבודת השם, שג' חלוקות בה:

ראשיתה היא העבודה דתורה ומצות, מזון הנפש („מזין"), כי התורה היא „חיינו", ונאמר (גבי מצות) „אשר יעשה אותם האדם וחי בהם"[47], וכידוע שרמ"ח מ"ע הם כנגד רמ"ח אברים[48], ועל ידי קיום התומ"צ ממשיכים חיות (הנשמה) תוך אברי האדם[49].

למעלה מזה היא עבודת התשובה, דגם כאשר חטא ופגם ועבר את הדרך ר"ל, מתקן זה ע"י התשובה („מכפר" ו„מזיח").

אמנם שלימות ענין הדביקות בו ית' ברך היא העבודה דמסירת נפש, זה שהאדם מוסר את עצמו מכל וכל להקב"ה (כמו עולה שהיא כליל לה'). שזוהי אמיתית ענין המסירת נפש, שמוסר נפשו לא בשביל שכר או בשביל איזוהי תועלת (גשמית, או) רוחנית (שתגיע לנשמתו)[50], כ"א רק לכבודו ית', בלי שום חשבון כלל וכלל[51]. ובזה שהאדם מקריב (ומבטל) את עצמו כליל להקב"ה, ואינו

39) וראה גם אדר"נ רפ"ד.

40) צו ז, ח.

41) יומא כא, ב.

42) ריש הל' ביהב"ח.

43) תו"כ ויקרא א, ד. זבחים ו, א. וש"נ.

44) ראה יומא שם דרק בבית ראשון הי' אש יורד מן השמים (רבוצה כארי) ואוכל הקרבנות (משא"כ בבית שני ד„סיועי לא מסייעא", אבל ירדה מלמעלה). ולהעיר מגמ' שם לפנ"ז בנוגע להנס בלחם הפנים „אומרים להם ראו חיבתכם לפני המקום שסילוקו כסידורו".

45) חגיגה ב, א (וש"נ). וראה אוה"ת בראשית ויירא קג, ב ואילך.

46) ראה מפרשים לאבות פ"א מ"ב.

47) אחרי יח, ה.

48) מכות כג, סע"ב. הובא בהקדמת הרמב"ם לספר היד בסופה. ובכ"מ.

49) וראה לקו"ת נצבים מה, ג.

50) וכלשון הרמב"ם הל' תשובה פ"י ה"ב: לא מפני דבר בעולם כו' לא כדי לירש הטובה (חיי עוה"ב – שביאר בריש הפרק ובפ"ח-ט שם) אלא עושה האמת מפני שהוא אמת.

51) ראה תניא פ"ח ופי"ט. וראה בארוכה לקו"ש ח"כ ע' 75 ואילך.

מחפש לעצמו כלום, הרי הוא „מחבב את ישראל אל אביהם".

ו. עפ"ז יובן תוכנם של שלשת ה־מזבחות שבנה אברהם — בבחינת „מעשה אבות סימן לבנים" — שבהם הניח אבר־הם את היסודות („סימן") לשלשה ענינים כלליים בעבודת עם ישראל במשך כל הדורות:

המזבח הראשון הי' „על בשורת הזרע ועל בשורת א"י", שזהו ענין של צרכי האדם, הן הגשמיים והן הרוחניים (ב־דוגמת „מזין"*[51]):

המזבח השני — שהתפלל שם עליהם (לכפר על מעשה עכן)[52] — היינו הענין ד„מזיח*[51] . . מכפר";

ואילו המזבח השלישי לא פרש"י מהו ענינו — כי תכליתו של מזבח זה אינה בשביל איזו תועלת צדדית, כ"א רק כדי לבנות מזבח לה' (כמו קרבן עולה שהיא כליל לה', ובאה רק לכבודו יתברך כנ"ל). וה„סימן לבנים" שב„מעשה אבות" זה[53] הוא לענין ד„מחבב" שבקרבנות[54], כי הקרבה באופן כזה פועלת חביבותם של ישראל אצל הקב"ה, כנ"ל.

ונמצא, ששלשת המזבחות שבנה אבר־הם הם בסדר דמן הקל אל הכבד: הרא־שון — „על בשורת הזרע ועל בשורת א"י" (דוגמת „מזין"); השני — תפלתו על מעשה עכן („מזיח . . מכפר"); והשלישי — „ויבן שם מזבח לה'" (סתם), מבלי שום כוונה נוספת, רק לכבודו יתברך.

[ובזה יומתק זה שבהמזבח הראשון לא העתיק רש"י את התיבות „לה' הנראה אליו" — דלכאורה, פשטות משמעות הכתוב היא, דלאחרי שנראה אליו ה' — „וירא ה' אל אברם" — בנה מזבח „לה' הנראה אליו", וא"כ הו"ל לרש"י להעתיק הנ"ל ולפרש שבניית המזבח היתה להודות על התגלות זו*[54] (או שהתגלות זו עוררה אצלו הרצון לעבוד ה' על ידי מזבח), ורש"י מפרש שהמזבח בא (רק) „על בשורת הזרע ועל בשורת א"י"?

וע"פ הנ"ל מובן, כי סדר העבודה הוא בהדרגה (מלמטה למעלה), מן הקל אל הכבד, ותוכן זה שבמזבח (לבנות מזבח „לה' הנראה אליו") שייך למזבח השלישי[55]: ולכן פרש"י דמש"נ „לה' הנראה אליו" (גבי מזבח האי) לא בא לתאר תוכנו ומטרתו של המזבח, אלא רק כסימן (הזמן) לחוד — ש(בנייתו שהיא בגלל הבשורות —) הבשורות נודעו לו כאשר „ה' נראה אליו"[56].

ז. ועפ"ז יש לבאר גם זה שהכתוב מדגיש גם במזבח הג' „ויבן שם מזבח לה'", שבנה את המזבח בחברון דוקא, כי תוכן ענינו של מזבח זה שייך לעיר חברון דוקא.

---

*51) להעיר מהגירסא בש"ס כת"י מינכן (ראה מס' כתובות עם דקדוקי סופרים השלם — אה"ק, תשל"ב) „מזין (ואח"כ) ומזיח".

52) להעיר ממלאכת הקודש על פרש"י פרשתנו (יב, ח) דבפעולת אברהם בעי „דהי' בשביל עון, הוצרך לשניהם, לתפלה, ולמזבח להקריב עליו קרבן לכפרת עון".

53) משא"כ המזבח שבפ' וירא — עקידת יצחק — שזה הי' מצד הציווי, ואין זה בגדר מעשה אבות שהם רק סימן לבנים, אלא שהוא כעין תחילת מעשה הבנים. שלכן: א) הי' מצד הציווי, ב) הי' במקום המקדש והמזבח בהר המוריי. וראה רמב"ם הל' ביהב"ח רפ"ב.

54) ולהעיר מרמב"ם שבהערה 50, שממשיך שם: והיא מעלת אברהם אבינו כו'.

*54) כפי' המפרשים הנ"ל הערה 19.

55) וכנ"ל סוס"ד דבחי' זו הג' שייכת לגילוי שכינה (שבקרבנות). וראה אברבנאל שם בפי' „ויבן שם מזבח" (הא').

56) וראה באר יצחק לפרש"י שם, ז.

וכידוע[57] ש„חברון" הוא לשון חיבור[58] [וכמשנ"ת במק"א[59] שזה שייך (גם) לעיר חברון כפשוטה, ששם נקברו האבות והאמהות של כל ישראל ואין קורין אבות (ואמהות) אלא לאלה[60], וכל התפלות עולות על ידי חברון[61]], ואמיתית הקשר והחיבור של בנ"י עם הקב"ה הוא כאשר עבודתנו היא לא „בעד עצמנו", בשביל איזו תועלת המגיעה להאדם (גם לא תועלת נעלית ביותר של כפרת האדם), כ"א כאשר ה„מזבח" (הקרבה) שלו הוא רק לכבודו ית', כולו כליל לה'.

ח. ידוע שעיקרו של ביהמ"ק — „בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות"[62] — הוא המזבח, וע"פ הנ"ל יש לומר, שג' מזבחות אלו דאברהם, הם כנגד ג' בתי־מקדשות[63]:

נת' במ"א בארוכה[64], שההפרש בין מקדש ראשון ומקדש שני בעבודה רוחנית הוא בזה, שענינו של מקדש הראשון הוא עבודת הצדיקים, ועבודה דמקדש שני, שבא (לאחרי חורבן בית ראשון ו)לתיקונו של החורבן — היא עבודת התשובה.

ונמצא, שמזבח הראשון דאברהם — שכנגד העבודה דתומ"צ — הוא ה„סימן" למקדש הראשון, עבודת הצדיקים (שנקראים כן על שם עבודתם בקיום התומ"צ): ומזבח השני שלו — כנגד עבודת התשובה — הוא ה„סימן" להעבודה דמקדש שני[65].

אמנם תכלית השלימות היא בית המקדש השלישי — תכלית השלימות בעבודת השם, שאז יקויים היעוד „עין בעין יראו וגו'"[66], היינו התגלות אלקות בתכלית השלימות[67], ובמילא גם דביקות בנ"י בה' תהי' בתכלית השלימות וביטול מוחלט אליו ית'. וב„מעשה אבות" הוא המזבח השלישי שבנה אברהם בחברון, שכל ענינו הי' רק — „ויבן שם מזבח לה'", כנ"ל באורך.

ויש למצוא סמוכין לזה בדברי המדרש[68], שאברהם בנה מזבח בחברון מפני שהוא „מקום שהמליכו בו את דוד ושם כרתו ברית שנאמר[69] ויבואו כל זקני ישראל אל המלך חברונה ויכרות להם המלך דוד ברית בחברון לפני ה'":

ידוע שמלכותו של דוד המלך (ובפרט כאשר נעשה מלך בפועל על כל ישראל) היא מלכות נצחית[70], אשר שלימותה היא מלכותו של המלך המשיח.

---

57) זח"א קכב, ב (מהנ"ע). קכה, א.

58) להעיר שבדפוס ראשון ובא' מכת"י רש"י (שתח"י) איתא בפרש"י עה"פ (יג, יח) ד"ה אשר בחברון, „שחבר את עצמו להב"ה".

59) לקו"ש חכ"ה ע' 98.

60) ברכות טז, ב.

61) ילקוט ראובני ח"ש כג, ט (ממגלה עמוקות). וראה בהנסמן בלקו"ש חכ"ה שם.

62) רמב"ם ריש הל' בית הבחירה.

63) להעיר מרמב"ן תולדות (כו, כ. וראה גם כלי יקר שם, יט) שג' הבארות שחפר יצחק הם לנגד ג' בתי מקדשות. ע"ש. — נת' בארוכה לקמן ע' 116 ואילך.

64) לקו"ש ח"ט ע' 27 ואילך. 67 ואילך.

65) שאף שחסרו שם ה' דברים (ראה יומא שם), הרי נאמר (חגי ב, ט) „גדול יהי' כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון", שקאי על בית שני (ב"ב ג, סע"א ואילך). וראה בארוכה לקו"ש ח"ט (שם) ענינו ברוחניות.

66) ישעי' נב, ח.

67) ראה תניא פל"ו.

68) מדרש הגדול פרשתנו יג, יח.

69) ש"ב ה, ג.

70) כמ"ש הרמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ז ואילך. וראה ר"ה (כה, א. זח"א קצב, ריש ע"ב. נוסח קידוש לבנה) „דוד מלך ישראל חי וקיים".

וכפסק דין הרמב"ם[71] ש„המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ל־יושנה לממשלה הראשונה": ולא עוד אלא שמצינו במדרשי חז"ל[72], שמלך המשיח הוא הוא דוד המלך — „דוד שמי"", ובלשון הידוע[73] „איש צמח שמו הוא דוד בעצמו"[74].

ונמצא, שמזבח זה שבנה אברהם שייך למלכותו של דוד, שהיא היא מלכותו של מלך המשיח, שאז תהי' תכלית ה־שלימות הנ"ל בעבודת השם.

ט. ההוראה מכל זה במעשינו ועבו־דתינו עתה:

מאחר שמעשה אבות הוא סימן ל־בנים, מובן, שענינם של כל שלשת המז־בחות שבנה אברהם צ"ל בעבודת כאו"א מישראל, וגם עתה.

וע"פ משנ"ת שהמזבח השלישי הוא כנגד השלימות שתושג בגאולה האמי־תית והשלימה על ידי משיח צדקנו, נמ־צינו למדים, שכל עניני העבודה (כללות ענין המזבח והקרבנות בעבודת השם), גם בזמן הגלות, צריכים להיות קשורים בתוכן הענין דמלכות דוד, דוד מלכא משיחא.

היינו שגם העבודה דתומ"צ ותשובה צ"ל חדורה בההכרה הברורה, ששלימות ענין עבודת השם תהי' רק לעת"ל[75] (שאז יהי' קיום המצות „כמצות רצונך"[76]), וכ־דברי הרמב"ן הידועים[77] שהמצות שאנו מקיימים בזמן הזה (בחו"ל) הן רק „ציו־נים", „כי עיקר כל המצוות ליושבים ב־ארץ ה'" —

שזה גופא מעורר עוד יותר התשוקה והגעגועים לגאולה האמיתית והשלימה, ועי"ז מקרבים וממהרים את הזמן שבו רואים במוחש, בפועל ובגלוי, את קיומה של הכריתת ברית דכל בנ"י עם דוד המלך, דוד מלכא משיחא — „ועבדי דוד מלך עליהם ורועה אחד יהי' לכולם . . ודוד עבדי נשיא להם לעולם"[78], וב־מהרה בימינו ממש.

(משיחת ז' מרחשון תשמ"ו)

---

71) שם רפי"א.

72) ירושלמי ברכות פ"ב ה"ד (ובפני משה שם).

73) „סדר הושענות" להושענא רבא (פיוט אומץ ישעך).

74) ולהעיר מסנהדרין (צח, סע"ב): עתיד הקב"ה להעמיד להם דוד אחר כו'. וראה לקו"ש חל"ה ע' 206 ואילך.

75) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ב ע' 77 ואילך.

76) ראה תו"ח ר"פ ויחי. מאמרי אדמו"ר ה־אמצעי ויקרא ח"ב ע' תרפו. וש"נ. המשך וככה תרל"ז פי"ז ואילך.

77) אחרי יח, כה (ע"פ ספרי עקב יא, יז — הובא בפרש"י שם, יח).

78) יחזקאל לז, כד־כה.